

นิเวศวิทยาการเมืองกับการประกอบสร้างยุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา:

องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ

Political Ecology with Construction for Eco-Tourism Management Strategic
of Local Government Organization in Songkhla Lake Basin :

Koh Yor Sub-District Administration Organization

อัศวศิริ ลาปีอี*, วรุตม์ นาที**, ศัญณภัท ทองเรือง***

Aussiri Lapi-e*, Warut Natee**, Santaphat Thongreung***

Received: March 28, 2020 Revised: July 19, 2020 Accepted: September 8, 2020

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการประกอบสร้างยุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ
องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอภายใต้บริบทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยกำหนด
ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยกระบวนการวิจัยเชิงเอกสารและอาศัยการวิเคราะห์ทฤษฎีกรรมแนววิพากษ์ผ่าน
มุมมองนิเวศวิทยาการเมืองเพื่อฉายปรากฏการณ์ผลิตซ้ำยุทธศาสตร์ที่ทำทลายชุดโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจ
รวมทั้งรื้อสร้างวิสัยทัศน์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบใหม่อันตกลึกจากข้อความคิดของประชาชนที่ถูก
กำหนดให้มีสถานะเพียงตัวแสดงนอกรัฐ จากการศึกษาพบว่า กรณีข้างต้นถือเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการขยาย
บทบาทร่วมขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการระหว่างกลไกรัฐกับภาคประชาชนจากข้อสรุป
“แหล่งทรัพยากรธรรมชาติล้ำค่าที่ควรอนุรักษ์ ก่อเกิดการพัฒนารวมชนท้องถิ่นภาคใต้ฝั่งอ่าวไทยอย่างยั่งยืน ด้วย
ระบบการจัดการท่องเที่ยวที่หลากหลาย” ซึ่งเชื่อมโยงบนฐานแนวคิดการดำรงชีพที่ยั่งยืนของคนในชุมชน

คำสำคัญ: นิเวศวิทยาการเมือง, ยุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

* อาจารย์ ดร., คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

*** นักวิชาการ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ABSTRACT

This article aims to present construction for eco-tourism management strategic of Kohyor sub-district administration organization by local government organization in songkhla lake basin context. This study used qualitative methodology by using the documentary research technique through the political ecology analysis by critical discourse for challenge to strategic reproduction and deconstruct new eco-tourism visions. Include producing from opinions who that non-state actor. The result found that a case as an important condition by role expansion to co-driven strategic toward integrated tourism management between state and peoples vision with “The rich of resources that should be conserved that causing the sustainable development of local community in southern of Thailand by diversity of tourism system” based on sustainable livelihoods concept.

Keywords: Political Ecology, Eco-Tourism Management Strategic, Songkhla lake Basin

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างกว้างขวาง โดยวิเคราะห์ตามแนวโน้มการขยายตัวของเศรษฐกิจที่กำหนดมาตรการไว้อย่างเป็นขั้นตอนในระยะยาว ซึ่งปรากฏผ่านวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2579 ตามแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวในแผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี ด้วยถือว่าเป็นแหล่งรายได้หลักแก่ประเทศ สืบเนื่องจากผลประกอบการธุรกิจและบริการท่องเที่ยว นับเป็นกลไกสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้กับประเทศไทยจำนวนมาก ซึ่งจากการคาดการณ์มูลค่าทางเศรษฐกิจดังกล่าว ได้นำไปสู่การวางมาตรการดำเนินงานที่ระบุในแผนพัฒนานันทนาการแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ.2560-2564) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูและกระตุ้นการท่องเที่ยวให้ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนเร่งสร้างศักยภาพการหารายได้เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้มีความพร้อมทั้งด้านคุณภาพและการแข่งขันที่ทำให้เกิดการกระจายรายได้ควบคู่กับการพัฒนายั่งยืน โดยมุ่งเน้นป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทั้งในและต่างประเทศตามแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554, หน้า 2)

ถึงแม้ว่าการท่องเที่ยวได้ถูกทำให้กลายเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างรายได้แก่ประเทศจำนวนมากและมีแนวโน้มระดับสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยคาดว่าตั้งแต่ปี 2560 เป็นต้นมา มูลค่าจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะขยายตัว 8-10% ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศโดยรวมของโลกที่มีการขยายตัวในอัตรา 3-4% ในปี พ.ศ.2559 (กรมการท่องเที่ยว, 2559, หน้า 8) จากข้อมูลคาดการณ์ดังกล่าวจะส่งผลให้มูลค่าทางเศรษฐกิจภาพรวมของประเทศไทยจะมีทิศทางที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับข้อเสนอให้มีการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวจากองค์กรเครือข่ายภาครัฐและเอกชน รวมถึงผู้ประกอบการซึ่งมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวรูปแบบที่หลากหลายเพื่อรองรับการเติบโตของสถานการณ์ท่องเที่ยวในอนาคตนั้น ต่างมุ่งแสวงหาข้อสรุปแนวทางดำเนินงานให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศโดยคำนึงถึงฐานทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมตามแต่ละพื้นที่ ซึ่งเป็นตัวกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันอันนำไปสู่การร่วมเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ภายใต้บริบทซึ่งคาดว่าจะกำลังเติบโตเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงกับฐานทรัพยากรชุมชนเพิ่มมากขึ้น เช่น “รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน” (Community-Based Tourism) หรือ “รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” (Conservation tourism) รวมถึง “รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” (Eco-tourism) เป็นต้น

ทั้งนี้รูปแบบการท่องเที่ยวภายใต้นิยามใหม่ดังกล่าวต่างถูกนำมาใช้เป็นการโฆษณาประชาสัมพันธ์และส่งเสริมภาพพจน์ของการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง แต่ในทางตรงกันข้ามกลับส่งผลกระทบต่อฐานธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมถึงสังคม วัฒนธรรมและประเพณีของคนในท้องถิ่นอย่างมาก อันเนื่องมาจากการผลักดันให้ชุมชนต่าง ๆ เร่งสร้างจุดขายที่น่าสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวมาใช้บริการเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งแม้จะก่อให้เกิดการขยายตัวของรายได้แก่ชุมชนอย่างรวดเร็ว แต่ผลอีกด้านของการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวก็ได้ก่อให้เกิดความสูญเสียแก่ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนี้ปัญหาเกี่ยวกับการขยายตัวที่เน้นปริมาณนักท่องเที่ยวและรายได้ทางการท่องเที่ยวโดยไม่ได้เตรียมความพร้อมในการรองรับขีดความสามารถทางการท่องเที่ยวทำให้แหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งเกิดความเสื่อมโทรม จากข้อมูลการสำรวจสภาพของแหล่งท่องเที่ยวจำนวน 2,154 แห่ง พบว่ามีแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมที่ต้องเร่งพัฒนาอย่างเร่งด่วน

จำนวน 138 แห่ง โดยส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติถึง 50 แห่ง รองลงมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ 38 แห่งและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 21 แห่ง (กรมการท่องเที่ยว, 2559, หน้า 16)

การแก้ไขปัญหาดังกล่าวทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพจึงนำมาสู่การเสนอนโยบายภายใต้แนวคิดการแก้ไขและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในประเทศไทยที่มีความสำคัญเร่งด่วน ด้วยการบริหารจัดการตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ที่มีความหลากหลาย ทั้งพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญและเป็นที่ยุติของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ เช่น บริบทภูมิภาคเชิงพื้นที่ท่องเที่ยวภาคใต้ทั้งในชายฝั่งทะเลอันดามันรวมถึงชายฝั่งทะเลอ่าวไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาอันมีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่จังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุงและจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาถือเป็นกลุ่มน้ำแห่งเดียวของประเทศไทยที่น้ำฝน น้ำจืดจากคลองและน้ำหลากจากแผ่นดินไหลจากพื้นที่ลุ่มน้ำลุ่มน้ำสูงทะเลสาบสงขลาและมีน้ำเค็มจากทะเลเข้ามาผสมทำให้มีลักษณะเป็นระบบทะเลสาบแบบลากูน (Lagoon) ขนาดใหญ่ที่มีลักษณะคอดเป็นตอนโดยลักษณะทางกายภาพแบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ทะเลน้อย ทะเลสาบตอนบน ทะเลสาบตอนกลางและทะเลสาบตอนล่าง เนื่องจากมีระบบนิเวศที่ซับซ้อนส่งผลให้กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายทางชีวภาพเป็นอย่างมาก

ทั้งนี้ทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ในทะเลสาบสงขลาได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานโดยมิได้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูให้เหมาะสม ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็วนำไปสู่การทำลายความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งจากประเด็นดังกล่าวคณะรัฐมนตรีจึงมีมติวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ.2545 ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเร่งจัดทำแผนแม่บทการพัฒนากลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (พ.ศ.2549-2558) โดยมีสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยงานผู้รับผิดชอบหลักได้กำหนดกรอบยุทธศาสตร์ดำเนินงานไว้ 5 ประการ ดังนี้ (กรมเจ้าท่า, 2556, หน้า 1-2)

- (1) การฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพของกลุ่มน้ำให้มากที่สุด
- (2) การใช้ประโยชน์ทรัพยากรกลุ่มน้ำแบบบูรณาการและใช้อย่างยั่งยืน
- (3) การควบคุมและป้องกันมลพิษ
- (4) การอนุรักษ์ ฟื้นฟู บูรณะ ศิลปวัฒนธรรม แหล่งประวัติศาสตร์โบราณคดี ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและศิลปกรรม
- (5) การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงเป้าหมายดำเนินงานภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ 4 ว่าด้วยข้อกำหนดมาตรการให้มีระบบจัดการเพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันนำไปสู่การดำเนินงานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนนั้นสะท้อนถึงวัตถุประสงค์เพื่อเชื่อมโยงกับการสร้างแนวทางการพัฒนาพื้นที่ที่ครอบคลุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมผ่านการยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมประกอบกับการขยายกรอบความคิดสู่การผลิตซ้ำบริบทของอาณาบริเวณกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยอาศัยทุนทางธรรมชาติที่สำคัญทั้งยังเป็นกลไกขับเคลื่อนนโยบายการสร้างสถานที่ท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ (Alternative Destination) โดยคาดหวังก่อให้เกิดการสร้างรายได้ให้แก่ประเทศไทยและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจในภาคใต้อีกด้วย

หากพิจารณาปรากฏการณ์ข้างต้นผ่านมุมมองทางเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่ให้ความสำคัญเพียงเฉพาะประสิทธิภาพของการเพิ่มผลผลิตด้วยการแสวงหากำไรสูงสุดแก่ผู้ผลิตและผู้บริโภคเป็นเงื่อนไขหลักตามกรอบแนวทางดำเนินงานของกลไกอำนาจรัฐทุกระดับแล้ว จะไม่สามารถก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้แท้จริง อันเนื่องมาจากฐานคิดของการทำให้ระบบนิเวศ (Eco-system) เป็นเพียงแค่ระบบย่อยของโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่แปรผันผกผันกับคุณภาพชีวิตของคนในสังคมท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้มุมมองดังกล่าวยังตอกย้ำถึงการละเลยความสำคัญต่อการปกป้องรักษาทุนทางธรรมชาติ (Natural Capital) อย่างจริงจัง ซึ่งถึงแม้ได้ระบุแนวทางการส่งเสริม อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมไว้ก็ตาม แต่ไม่สามารถนำไปสู่การปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในเชิงปฏิบัติ สะท้อนได้จากพื้นที่ท่องเที่ยวของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในปัจจุบันนี้ยังขาดการเรียงร้อยระบบการจัดการท่องเที่ยวที่สมดุล โดยการมุ่งเน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจเพียงมิติเดียว ในท้ายที่สุดหากยังติดกรอบความคิดว่าด้วยการจัดการท่องเที่ยวพื้นที่กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาด้วยรูปแบบเดิมที่คำนึงถึงการพัฒนากับตัวชีวิตทางเศรษฐกิจเป็นองค์ประกอบสำคัญหลักก็อาจนำไปสู่การสร้างความเสียหายแก่โครงสร้างทางสังคมอย่างมากอันเนื่องมาจากความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรและกระจายทรัพยากรแก่คนส่วนใหญ่ในพื้นที่กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ขณะเดียวกันยังนำไปสู่การฉุดรั้งการสร้างความสำเร็จเติบโตภายใต้บริบทความยั่งยืน อันเกิดจากการพัฒนาโดยชุมชนท้องถิ่นในฐานะเจ้าของทุนทางธรรมชาติที่แท้จริง โดยผลที่ตามมาของการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ไม่สมดุลดังกล่าวคาดว่าจะแนวโน้มของจำนวนนักท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับรายได้ อันเกิดจากการท่องเที่ยวจะลดลงอย่างต่อเนื่องในอนาคต ซึ่งส่งผลกระทบต่อกระจายตัวทางเศรษฐกิจหรือรายได้หลักแก่ชุมชนท้องถิ่น รวมถึงส่งผลกระทบต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมหรือทุนทางธรรมชาติอันมีสาเหตุเกิดจากการเสื่อมโทรมของระบบนิเวศอย่างมีนัยสำคัญ

นอกจากนี้ข้อเท็จจริงจากปัญหาสะสมที่ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวของพื้นที่กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่ผ่านมาจนถึงแม้จะมีการกำหนดแผนดำเนินการเร่งด่วนในลักษณะบูรณาการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมจากภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนที่ชัดเจนเพียงใด แต่หากละเลยบทบาทการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่นภายใต้บริบทการเป็นเจ้าของทรัพยากรโดยชอบธรรมแล้วก็นับเป็นอุปสรรคต่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาอย่างยั่งยืน อันเกิดจากการปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องตามแนวทางอนุรักษ์ธรรมชาติท้องถิ่นอย่างจริงจังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ซึ่งถูกเชื่อมโยงกับชุดความคิดของการมุ่งเน้นมูลค่าทางด้านวัตถุตามกระแสทุนนิยมในโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่แพร่กระจายไปทั่วโลกอย่างเข้มข้น ประกอบกับข้อจำกัดว่าด้วยการควบคุมนโยบายผ่านหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับชาติที่เบียดขับให้หน่วยงานระดับท้องถิ่นรวมถึงคนในชุมชนสูญเสียอำนาจในกระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวได้โดยอิสระอย่างแท้จริง อาจอนุมานได้ว่าในอนาคตอันใกล้ผลกระทบที่คาดว่าจะมีต่อสภาพทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตและเอกลักษณ์ของคนในชุมชนกลุ่มทะเลสาบสงขลาที่มีความหลากหลายทางชีวภาพจะลดน้อยและเสื่อมหายไป ในท้ายที่สุด

ดังนั้นด้วยบริบทของการจัดการท่องเที่ยวกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่ดำรงอยู่ภายใต้การขยายกลไกอำนาจรัฐผ่านกระบวนการผลิตซ้ำว่าทรมความยั่งยืนเพื่อใช้สวมทับเงื่อนไขการพัฒนาแบบเดิมนั้น จึงสมควรตั้งคำถามท้าทายต่อนโยบายกระแสหลักดังกล่าวที่มักผูกโยงภายใต้กรอบความคิดแนวเศรษฐศาสตร์แบบตลาดเสรี ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อการประกอบสร้างนัยยะการพัฒนาจากบนลงล่างโดยมุ่งให้ความสำคัญเพียงเฉพาะดัชนีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่วัดได้ในเชิงมูลค่าจากสินค้าและบริการนั้นจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อเสถียรภาพทางสังคมและทำลายสิ่งแวดล้อมอย่างไร ขณะเดียวกันการขยายแนวคิดนิเวศวิทยาการเมืองเพื่อนำไปสู่การประกอบ

สร้างยุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบใหม่แก่องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยออันเป็นกลไกดำเนินงานจากฐานล่างภายใต้บริบทหนึ่งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ด้วยวิสัยทัศน์ “การขับเคลื่อนกลไกการบริหารจัดการที่ได้มาตรฐานบนพื้นฐานของการร่วมกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มุ่งสู่การพัฒนาให้เป็นเลิศทางอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน” นั้น สามารถนำไปสู่การสถาปนาอำนาจชุมชนได้เชิงประจักษ์ด้วยการถกเถียงเกี่ยวกับข้อเสนอเชิงนโยบายและแนวทางเคลื่อนไหวของตัวแสดงที่หลากหลายในชุมชนสู่การเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมควบคู่การสนับสนุนกลไกการอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศที่ชัดเจน โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมที่กำหนดความเป็นพื้นที่อันสะท้อนถึงวิถีการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของคนในชุมชนด้วย ทั้งนี้ข้อสรุปดังกล่าวคาดว่าจะสามารถก่อให้เกิดประสิทธิผลต่อการดำเนินงานท่องเที่ยวที่บรรลุเป้าประสงค์ของการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเป็นองค์กรรวม ซึ่งครอบคลุมมิติทางเศรษฐกิจ สังคมรวมทั้งสิ่งแวดล้อมตามหลักคิดของปรัชญาสิ่งแวดล้อมศึกษาเมืองครั้งนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอบทบาทของตัวแสดงใหม่ในกระบวนการมีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ ในฐานะที่เป็นกลไกทางการเมืองที่สำคัญรูปแบบหนึ่งในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวภายใต้บริบทพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ขณะเดียวกันเพื่อนำเสนอแนวทางเสริมสร้างองค์ความรู้ทางทฤษฎีที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยอาศัยฐานแนวคิดว่าการจัดการทรัพยากรโดยสนับสนุนอำนาจให้ประชาชน/ชุมชนมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจจัดการตนเองเชิงประจักษ์ด้วยการผลิตสร้างยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สอดคล้องกับองค์ประกอบที่สะท้อนการดำเนินงานด้วยหลักนิเวศวิทยาการเมือง ภายใต้ชุดความสัมพันธ์ระหว่างสังคมมนุษย์กับธรรมชาติ โครงข่ายตัวแสดงของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งจะต่อยอดถึงผลผลิตเชิงหลักการว่าด้วยการอยู่รอดและอยู่ร่วมผ่านเงื่อนไขการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของคน/ชุมชนในพื้นที่ท้องถิ่น ประกอบชุดความคิดว่าด้วยการพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานการวิเคราะห์มุมมองใหม่ให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยนี้ใช้เทคนิคการวิจัยเอกสาร (documentary research) เพื่อต่อยอดประเด็นข้อสรุปเชิงวิพากษ์องค์ความรู้ในลักษณะ การสังเคราะห์และตีความเนื้อหาสู่การประกอบสร้างชุดข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากข้อค้นพบเบื้องต้นอันเป็นส่วนหนึ่งจากผลการวิจัยเรื่อง “การพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา” โดยอาศัยกรอบแนวคิดทฤษฎีนิเวศวิทยาการเมืองสู่การเชื่อมโยงข้อเสนอการพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานผ่านตัวแบบ (Model) การสถาปนาอำนาจของประชาชน/ชุมชนในพื้นที่บริหารจัดการท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอภายใต้บริบทขององค์กรทางปกครองที่เป็นตัวแสดงภาครัฐในระดับท้องถิ่น ด้วยการรื้อสร้างองค์ประกอบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน ในด้านวิธีวิทยาได้ปรับมุมมองการวิเคราะห์แบบวิภาษวิธี (dialectic) เพื่อผลิตซ้ำวิธีการวิเคราะห์เนื้อความที่อยู่เบื้องหลังของชุดข้อมูลปฐมภูมิ ด้วยการฉายปรากฏการณ์บนฐานวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Methodology) (วัลลภ รัฐฉัตรานนท์, 2557, หน้า 67-69) ที่สะท้อนกลไกและบริบทแวดล้อมเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบใหม่ในพื้นที่กำหนดเฉพาะให้เป็นหน่วยกรณีศึกษาครั้งนี้

ผลการวิจัย

1. การขยายอำนาจรัฐผ่านกลไกเชิงยุทธศาสตร์ว่าด้วยการจัดการท่องเที่ยว: ข้อโต้แย้งเกี่ยวกับทรัพย์สินของชุมชน

ภายใต้วิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ.2579 ซึ่งระบุไว้ว่า “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลกที่เติบโตอย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานความเป็นไทย เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน” ได้สะท้อนยุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวของประเทศไทยตามที่ระบุในแผนข้อกำหนดตามแนวยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี อันนำไปสู่การผลิตสร้างเงื่อนไขสำคัญของการจัดระบบกลไกตามโครงสร้างอำนาจรัฐเป็นลำดับขั้น ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างเป็นขั้นตอนโดยขับเคลื่อนด้วยแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560– 2564) ไปสู่การปฏิบัติตามบทบาทของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง 3 ส่วน โดยแยกออกเป็นระดับที่สำคัญ ดังนี้ (กรมการท่องเที่ยว, 2559, หน้า 14-15)

1.1 ระดับนโยบาย ได้แก่ คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติทั้งนี้สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมการท่องเที่ยวและกรมการท่องเที่ยวประเทศไทย พิจารณาปรับปรุงนโยบายยุทธศาสตร์แผนปฏิบัติการและแผนงาน/โครงการในความรับผิดชอบให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติที่กำหนด

1.2 ระดับพื้นที่ ได้แก่ คณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวประจำเขตพัฒนาการท่องเที่ยว คณะกรรมการประจำกลุ่มจังหวัดและคณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีบทบาทเป็นผู้รับนโยบายจากคณะกรรมการนโยบายที่เกี่ยวข้องไปปฏิบัติให้เกิดความเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติผ่านหน่วยงานที่เกี่ยวข้องระดับต่าง ๆ ประกอบด้วย

1.2.1 หน่วยงานระดับภูมิภาค โดยในส่วนราชการระดับจังหวัด/กลุ่มจังหวัดมีสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดในฐานะบริหารราชการส่วนภูมิภาคเป็นหน่วยงานประสานหลักระหว่างสำนักบริหารราชการกลุ่มจังหวัดคณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัด

1.2.2 หน่วยงานระดับท้องถิ่น โดยให้มีการนำหลักการและแนวทางการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ภายใต้แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติให้ทุกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วทุกภูมิภาครับทราบและนำไปกำหนดเป็นยุทธศาสตร์หรือแผนปฏิบัติการการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบ

1.2.3 องค์กรภาคธุรกิจเอกชน โดยเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในทุกระดับเพื่อให้การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวมีความรับผิดชอบต่อสังคม ชุมชนและผู้รับบริการและนำไปสู่การสร้างความเป็นธรรมในการประกอบธุรกิจรวมทั้งร่วมจัดบริการสังคมและกิจกรรมสร้างสรรค์อื่นด้วย

1.3 ระดับชุมชน โดยสนับสนุนให้ภาคประชาชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในบริบทแตกต่างตามแต่ละพื้นที่/สถานที่ท่องเที่ยว ให้เกิดกลไกขับเคลื่อนอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการเสริมบทบาทพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นผ่านกระบวนการจัดทำแผนและขับเคลื่อนแผนพัฒนาระดับชุมชน

อย่างไรก็ตามเงื่อนไขพื้นฐานที่คาดว่าจะนำไปสู่การสนองตอบต่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบรวมทั้งเพื่อให้เกิดความสอดคล้องตามข้อเสนอเชิงบูรณาการตามแผนยุทธศาสตร์ชาติอย่างเป็นลำดับขั้นอันเนื่องจากการขยายกลไกอำนาจรัฐที่ระบุในวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2579 ซึ่งจากการพิจารณารายละเอียดทั่วไปนั้น พบว่ายังไม่ปรากฏบทบาทที่เอื้อต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจากแหล่ง

ท่องเที่ยวต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นเจ้าของทุนทางทรัพยากรธรรมชาติแท้จริงในพื้นที่เท่าใดนัก ถึงแม้ว่าอย่างน้อยที่สุดช่องทางการแสดงออกของกลุ่มคนในพื้นที่ดังกล่าวอาจถูกอธิบายโดยเชื่อมโยงเข้ากับการจัดการท่องเที่ยวผ่านวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ก็ตาม แต่บริบทข้างต้นก็ได้ถูกทำให้มีสถานะเพียงการขยายกลไกอำนาจรัฐผ่านหน่วยงานระดับท้องถิ่นด้วยรูปแบบหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่านั้น ยิ่งตอกย้ำถึงการผลิตซ้ำวาทกรรมการพัฒนาโดยกลไกอำนาจรัฐที่ถูกจัดวางเป็นลำดับขั้นที่พยายามควบคุมและช่วงชิงพื้นที่จัดสรรทรัพยากรธรรมชาติอันถือเป็นทุนที่สำคัญของคนในชุมชนซึ่งแฝงอยู่ในยุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวดังกล่าวอย่างแยบยล อันมีผลให้ชุดความสัมพันธ์ในการจัดการทรัพยากรภายใต้ข้อกำหนดร่วม กลับเป็นปมปัญหาสำคัญและเชื่อมโยงความขัดแย้งที่เกี่ยวกับระบบนิเวศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ด้วยการปิดกั้นทรัพยากรจากการจัดสรรของรัฐ ซึ่ง Robbins (อ้างถึงใน เพ็ญญา สวนทอง, 2561, หน้า 101-102) ได้สรุปถึงประเด็นข้อขัดแย้งตามปรากฏการณ์ข้างต้นไว้ว่า การใช้เครื่องมือลักษณะบริษัทเอกชนหรือชนชั้นนำทางสังคมโดยกลไกรัฐเบียดขับให้ประชาชนขาดการมีส่วนร่วมที่แท้จริงนั้น นับเป็นปัจจัยหนุนให้เกิดการขยายความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเชื่อมร้อยกับปัญหาทางการเมืองอีกด้วย ต่อเมื่อกลุ่มอำนาจท้องถิ่นสามารถแทรกแซง ควบคุมทรัพยากรส่วนรวม (collective resources) โดยใช้อิทธิพลและอำนาจการจัดการต่อการพัฒนาโดยตัวแทนรัฐหรือบริษัทเอกชน

ผลกระทบและข้อโต้แย้งเกี่ยวกับการขยายอำนาจจัดการทุนทางธรรมชาติในรูปแบบของทรัพยากรโดยชอบผ่านกลไกของรัฐ ซึ่งปรากฏผ่านวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ดำเนินการตามที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบเดิมนั้น ได้ฉายให้เห็นถึงปมปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในหลายกรณี เช่นเดียวกับกับแหล่งท่องเที่ยวของพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ ที่สะท้อนถึงข้อพิพาทอันเกิดจากการต่อสู้ทางสังคมเพื่อการดำรงชีพของผู้กระทำการทางการเมืองผ่านตัวแสดงหลากหลายระดับรวมทั้งสภาพทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมากและขยายไปสู่ผลกระทบในหลากหลายมิติรอบด้านทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองวัฒนธรรมรวมทั้งผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวมอีกด้วย

ภายใต้บริบทดังกล่าวการเสนอแนวทางแก้ปัญหาซึ่งอาจขยายไปสู่การสังเคราะห์ประเด็นการพัฒนาขอบข่ายการจัดการท่องเที่ยวลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา รวมถึงสะท้อนกลไกเชิงบูรณาการร่วมของคนในชุมชนและกลไกอำนาจรัฐอย่างสมดุลนั้น อาจพิจารณาด้วยมุมมององค์ความรู้ที่เป็นองค์รวม ผ่านการเปิดพื้นที่ร่วมจัดสรรทุนธรรมชาติเพื่อการดำรงชีพของคนในชุมชนท้องถิ่นควบคู่การขยายระบบการจัดการท่องเที่ยวด้วยเครือข่ายรัฐทุกระดับให้เหมาะสมสอดคล้องกับกรอบความคิดแนวนิเวศวิทยาการเมือง (Political Ecology) นั้นจำต้องคำนึงหลักพื้นฐาน 4 ประการ (ปริชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2561, หน้า 59) ประกอบด้วย 1) ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม 2) การกระจายรายได้และความเป็นธรรม 3) สิทธิมนุษยชนของปัจเจกบุคคล และ 4) ความหลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาข้อเสนอการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอผ่านการประกอบสร้างยุทธศาสตร์เพื่อยึดครองพื้นที่ทางวัฒนธรรมของการพัฒนาทางเลือกสำหรับการสร้างวิถีชีวิตแบบใหม่ รวมทั้งยุทธศาสตร์การสร้างชุมชนและประชาสังคมที่มีการรื้อฟื้นความเป็นชุมชนขึ้นมาใหม่ โดยเน้นการรวมกันเป็นกลุ่ม องค์กรและเครือข่ายเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาพยายามดำเนินกิจกรรมโดยการลอดรัฐ/ข้ามรัฐ (by pass the state) และถักทอเป็นเครือข่ายความร่วมมือของเครือข่ายตัวแสดงนอกรัฐครั้งนี่

2. การสำรวจองค์ความรู้ทางนิเวศวิทยาการเมืองกับกรอบวิเคราะห์แนววิพากษ์

นิเวศวิทยาการเมืองถือเป็นแนวคิดเชิงวิพากษ์ที่ต่อยอดความเป็นเศรษฐศาสตร์การเมือง โดยทำความเข้าใจความซับซ้อนของความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติและสังคมตามหลักทฤษฎี (dialectic) วิเคราะห์อำนาจการเข้าถึงและควบคุมเหนือทรัพยากรและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแบบเป็นองค์รวม โดยมีเป้าหมายเพื่ออธิบายความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการต่อสู้ทางความคิด วาทกรรมและปฏิบัติการทางสังคมรวมทั้งขยายขอบข่ายอำนาจการเมือง การสร้างความยุติธรรมทางสังคมและการบริหารจัดการ

Bryant. R. L (1992, p. 15) ได้นำเสนอการวิเคราะห์องค์ประกอบพื้นฐานแนวคิดเชิงนิเวศวิทยาการเมืองในโลกที่สามโดยแบ่ง ออกเป็น 3 เงื่อนไข ได้แก่ 1) แหล่งที่มาเชิงบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม กล่าวคือเป็นความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายรัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและทุนนิยม การศึกษาส่วนนี้ก็เพื่อสะท้อนถึงผลกระทบที่ปรากฏมากขึ้นของพลังผลักดันจากรัฐและนานาชาติในด้านสิ่งแวดล้อมของโลกที่ระบบเศรษฐกิจและการเมืองต้องพึ่งพาอาศัยกัน 2) ความขัดแย้งในการเข้าถึงทรัพยากร เป็นความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิการเข้าถึงทรัพยากร การต่อสู้ในท้องถิ่นและการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศที่ให้ความสำคัญกับข้อจำกัดและโอกาสผู้ด้อยโอกาสอื่น ๆ ในสังคมสามารถต่อสู้เพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อมที่วิถีชีวิตของคนในชุมชนต้องพึ่งพาอาศัย 3) ผลสะท้อนทางการเมืองที่ตามมาจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมที่นำไปสู่การสร้างข้อแตกต่างระหว่างกระบวนการในการตัดสินใจ อันสะท้อนการตั้งคำถามถึงระบอบการจัดการทรัพย์สินหรือระบบกรรมสิทธิ์ของปัจเจกที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินสามารถตัดสินใจว่าควรทำอะไรได้โดยอิสระและรูปแบบสถาบันใดที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในการจัดการทรัพยากรและพิทักษ์รักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมดังกล่าว

ทั้งนี้เนื่องด้วยข้อถกเถียงเกี่ยวกับระบบกรรมสิทธิ์ (property right regimes) ภายใต้อุปสรรคความรู้นิเวศวิทยาการเมือง มักเป็นความขัดแย้งที่ถูกเชื่อมร้อยกับการอ้างความชอบธรรมในการใช้ประโยชน์ของแต่ละฝ่ายอย่างเข้มข้น ดังนั้นแนวการวิพากษ์สาระสำคัญของบทความนี้จึงยืนอยู่บนฐานการฉายปรากฏการณ์ช่วงชิงอำนาจการจัดการท่องเที่ยวลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ระหว่างด้วยการผลิตซ้ำวิสัยทัศน์กระแสหลักผ่านกลไกอำนาจรัฐกับการประกอบสร้างยุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบใหม่บนพื้นฐานการต่อสู้ต่อรองผ่านกระบวนการร่วมจัดการทรัพยากรโดยอาศัยบทบาทตัวแสดงในพื้นที่ในฐานะเจ้าทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นที่จะแสดงออกถึงการอนุรักษ์และวางแผนไว้ได้โดยชอบธรรม ซึ่งสะท้อนเจตจำนงที่สัมพันธ์โดยตรงกับข้อเสนอการดำรงชีพที่ยั่งยืนคนในชุมชนต่อการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว กรณีองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ

3. บทบาทตัวแสดงใหม่ในพื้นที่ตำบลเกาะยอกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

เนื่องด้วยกรอบวิเคราะห์การประกอบสร้างยุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา นอกจากมุ่งนำเสนอชุดความสัมพันธ์ระหว่าง “คนในชุมชน” เข้ากับ “ระบบนิเวศ” ยังขยายมุมมองความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติรวมทั้งชุมชนสังคมขณะเดียวกันเป้าหมายของการวิพากษ์แนวนิเวศวิทยาการเมืองไม่ใช่เพื่อต่อต้านกลไกของรัฐซึ่งพยายามขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวที่นำไปสู่ความเจริญและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจในการสนองความต้องการและผลประโยชน์ของมนุษย์ หากแต่อยู่บนฐานการแสวงหาหนทางที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืนของธรรมชาติและชุมชนโดยคำนึงถึงความยั่งยืนจากมิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคมและมิติของสิ่งแวดล้อมประกอบด้วยและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการสำรวจเพื่อแสวงหาข้อสรุป “ตัวแบบจำลองชีวิตสังคม” (วรวิทย์ นพแก้ว, 2561, หน้า 401-403) เพื่อฉายปรากฏการณ์ในระดับชุมชนตำบลเกาะยอโดยตรงเพื่อพิจารณาบริบทความตื่นตัวของชุมชน

ภายใต้บทบาทของตัวแสดงของรัฐว่ามีแนวคิดวิธีการพิทักษ์รักษาธรรมชาติอย่างไร นอกจากนี้ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็ต้องพยายามค้นหาทางเลือกใหม่ให้สอดคล้องกับเป้าหมาย “การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาสู่ความยั่งยืน” เช่นกัน

เมื่อพิจารณาบริบทของตำบลเกาะยอนนับได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนถึงความอุดมสมบูรณ์ในระบบนิเวศที่สำคัญของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาและเป็นฐานทรัพยากรที่เป็นปัจจัยหลักต่อการก่อรูปการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลเกาะยออย่างหลากหลาย ทั้งนี้จากการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ปรากฏพบนั้นประกอบด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้แก่ จุดชมพระอาทิตย์ตกสะพานติณสูลานนท์ จุดชมวิวด้านทิศตะวันตกศึกษา จุดชมวิวด้านทิศใต้ศึกษา แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ สถาบันทักษิณคดีศึกษา เจดีย์บนเขาเพชร วัดแหลมพ้อ วัดโคกเปี้ยว วัดท้ายยอ สำนักสงฆ์เขาภู บ้านโบราณ ศาลเจ้าไต่กิ่ง สวนสมรม รวมทั้งทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมด้านงานประเพณีวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะงานเทศกาลที่สำคัญ ได้แก่ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นเขาภู วันสารทเดือนสิบ เป็นต้น (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, 2559, หน้า 3-7) ด้วยข้อมูลทั่วไปของการจัดการท่องเที่ยวของตำบลเกาะยอ ซึ่งถึงแม้ว่าเป็นเพียงพื้นที่เกาะเล็ก ๆ ในอาณาบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาแต่ก็ผสมผสานความหลากหลายของทรัพยากรท่องเที่ยวได้อย่างหลากหลาย ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นจุดชมทัศนียภาพและสะท้อนวิถีการดำรงชีวิตของชาวเกาะยอที่คงความเรียบง่ายและยังคงสืบต่อวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาพื้นบ้านจนถึงปัจจุบัน

ทั้งนี้การกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวพื้นที่ตำบลเกาะยอ จากการสำรวจบริบททั่วไปนั้น สามารถนิยามได้จากทุนทางธรรมชาติสู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แต่หากพิจารณาภาพรวมจากความหลากหลายของทรัพยากรและสถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลเกาะยอดังกล่าวแล้ว สามารถอนุมานได้ว่ารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวพื้นที่ตำบลเกาะยอนั้นจะมีการแสดงถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเกี่ยวข้องกับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีนัยสำคัญ โดยพิจารณาจากการประยุกต์เงื่อนไขการนำเสนอองค์ประกอบพื้นฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 4 ด้าน ดังนี้ (อนุชา เล็กสกุลติก, 2540, หน้า 7-10)

3.1 ด้านพื้นที่ พบว่า พื้นที่ตำบลเกาะยอเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อุดมด้วยทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก ดังจะเห็นได้ว่าสถานที่ท่องเที่ยวพื้นที่ตำบลเกาะยอนั้นมีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ที่มีความหลากหลาย ซึ่งต่อย้ำให้บริบทพื้นที่ตำบลเกาะยอมีฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นสำคัญ

3.2 ด้านกิจกรรมและกระบวนการ พบว่าพื้นที่ตำบลเกาะยอนั้นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้โดยให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว ประชาชนและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องจึงถือเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแนวสัมพันธ์สิ่งแวดล้อมศึกษาด้วย

3.3 ด้านการจัดการ พบว่า บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ มีระบบกลไกเชิงนโยบายต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่เน้นความรับผิดชอบต่อทางเศรษฐกิจ ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างชัดเจนตามแผนพัฒนาท้องถิ่น จึงคาดว่าจะนำไปสู่การสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนควบคู่ด้วย

3.4 ด้านองค์กร พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ มีนโยบายและยุทธศาสตร์ที่สะท้อนถึงการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกภาคส่วนทั้งในและนอกพื้นที่ ตลอดจน

กำหนดแนวปฏิบัติตามนโยบายที่เกี่ยวข้องเพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น รวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตในแหล่งท่องเที่ยวด้วย

อย่างไรก็ตามแม้องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอได้ให้ความสำคัญกับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ชัดเจนตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ยังไม่ปรากฏพบข้อจำกัดเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานให้บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ อันเนื่องมาจากการประเมินปัจจัยเชิงพื้นที่หลายประการ (อัศวศิริ ลาปือ, วรุตม์ นาที และศัญฉภท ทองเรือง, 2560, หน้า 81) เช่น ระบบข้อมูลเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ ไม่ได้นำไปสู่การปรับปรุง/เปลี่ยนแปลงข้อมูลสำคัญให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ข้อมูลที่พึงมีเพื่อสะท้อนแนวโน้มการพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวยังไม่ครบถ้วนครอบคลุมทุกด้าน นอกจากนี้แผนยุทธศาสตร์การดำเนินงานจากองค์กรที่มีอำนาจนำในการกำหนดนโยบายการบริการการพัฒนาทั้งจากหน่วยงานส่วนกลาง/ส่วนภูมิภาค รวมทั้งข้อกำหนดตามกฎหมายรวมถึงข้อบังคับเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการจัดการทรัพยากรธรรมชาตินั้นเกิดการทับซ้อนและมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอส่งผลให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดสับสนขาดความชัดเจนอันนำไปสู่การขยายประเด็นความขัดแย้งอันเกิดจากการเข้าถึงและอ้างสิทธิในทรัพยากรที่ประชาชนในพื้นที่เกิดข้อขัดแย้งระหว่างกันรวมถึงการเกิดข้อพิพาทระหว่างคนในชุมชนกับองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอรวมถึงเกิดข้อพิพาทกับหน่วยงานรัฐอื่นน่านับการ

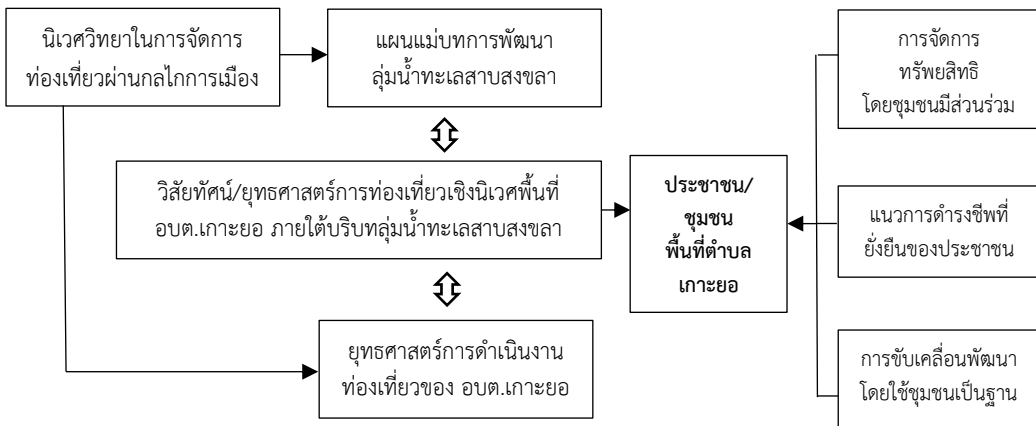
ปรากฏการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นนั้นปฏิเสธไม่ได้ว่ามีเงื่อนไขสำคัญอันเกิดจากการขัดกันแห่งผลประโยชน์ส่วนรวมหรือการช่วงชิงพื้นที่ร่วมในกระบวนการจัดการทรัพยากรที่ไม่สมดุลอันนำมาซึ่งข้อขัดแย้งระหว่างคนในชุมชนด้วยกันเอง รวมถึงถูกทำให้กลายเป็นข้อโต้แย้งระหว่างคนในชุมชนกับหน่วยงานรัฐในระดับต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ซึ่งอาจพิจารณาได้ถึงบริบทของการดำเนินงานจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ณ พื้นที่ศึกษาภายใต้อำนาจการจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอนั้นอยู่บนฐานคิดหลักเพียงมิติทางเศรษฐกิจประการเดียว โดยถึงแม้จะมุ่งพัฒนากิจกรรมด้านการวางแผนส่งเสริมการลงทุน พาณิชยกรรมและการท่องเที่ยวซึ่งระบุในแผนพัฒนาท้องถิ่นอย่างครอบคลุมแล้ว แต่กิจกรรมตามภารกิจด้านการบริหารจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมยังปรากฏพบอุปสรรคสำคัญต่อการขับเคลื่อนกลไกให้เกิดผลชัดเจน อันเนื่องมาจากช่องว่างเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรของคนในชุมชนที่ยังขาดบทบาทการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรมซึ่งสะท้อนถึงข้อบกพร่องเชิงโครงสร้างดำเนินงานผ่านมุมมองเชิงนิเวศอย่างมีนัยสำคัญและตอกย้ำถึงการละเลยตามข้อกำหนดร่วมผ่านวิสัยทัศน์ซึ่งเป็นฐานการประกอบสร้างยุทธศาสตร์จากคนในชุมชนที่เป็นเจ้าของทุนทางธรรมชาติที่แท้จริง ดังกล่าวจึงส่งผลให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอยังไม่สามารถบรรลุประสิทธิภาพตามวิสัยทัศน์และแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติรวมทั้งไม่อาจนำไปสู่ผลลัพธ์ของการพัฒนาที่ยั่งยืนแก่คนในชุมชนตามเป้าประสงค์ที่แท้จริง

ทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอให้เกิดผลเชิงประจักษ์และเกิดความยั่งยืนนั้น จึงควรปรับระบบดำเนินงานโดยคำนึงถึงบทบาทความสำคัญร่วมของคนในชุมชน ด้วยฐานะตัวแสดงใหม่ในพื้นที่อันมีลักษณะเป็นเครือข่ายเชิงสถาบันโดยชุมชนพร้อมเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมออกแบบกติกาของการจัดการทรัพยากรตามแนวคิดของ Ostrom (1990, pp. 37-39) ซึ่งครอบคลุมหลักพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่ ความชัดเจนของขอบเขตในการจัดการทรัพยากร ความสอดคล้องระหว่างกติกาด้วยการเก็บเกี่ยวทรัพยากรและบำรุงรักษาทรัพยากรกับเงื่อนไขทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ สิทธิในการร่วมตัดสินใจและปรับปรุงกฎกติกาการจัดการทรัพยากร กลไกกำกับดูแลที่มีประสิทธิผลโดยคนที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการใช้

ทรัพยากร การบังคับใช้มาตรการอย่างเป็นลำดับขั้นตอน กลไกการจัดการความขัดแย้งที่มีต้นทุนต่ำและปฏิบัติได้ง่าย การขยายกลไกอำนาจรัฐที่อยู่บนพื้นฐานของการให้สิทธิ์แก่ผู้ใช้ทรัพยากรในพื้นที่ควรมีบทบาททางกติกากาการใช้และจัดการทรัพยากรร่วมกัน ขณะเดียวกันกติกากลไกจัดการทรัพยากรดังกล่าวควรเชื่อมโยงกับความตื่นตัวของคนในชุมชนเพื่อนำเสนอปรากฏการณ์ร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาในทุกมิติด้วยเงื่อนไขของการมุ่งความสำคัญของกลไกการพัฒนาที่ยั่งยืนทางนิเวศน์ของสังคมทั้งระบบด้วย

ดังนั้นข้อเสนอเพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนแนวทางอย่างเป็นทางการระดับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศผ่านตัวแสดงใหม่ภายใต้บริบทการผสมผสานกลไกดำเนินงานร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอตามมุมมองนิเวศวิทยาการเมืองสู่การขับเคลื่อนการท่องเที่ยวลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้อย่างมีคุณภาพทั้งระบบนั้น สามารถนำเสนอผ่านกลไกการประกอบสร้างยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวที่จำเป็นต้องปรับรูปแบบดำเนินงานโดยคำนึงทุนธรรมชาติและบทบาทร่วมต่อการจัดการทรัพยากรของกลุ่มคนในชุมชนพื้นที่ตำบลเกาะยออันจะก่อให้เกิดกลไกส่งเสริมคุณภาพคนในชุมชนเกาะยอด้วยวิถีชุมชนซึ่งสอดคล้องตามแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของรูปแบบการพัฒนาที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน “community-based development” ต่อไป

ทั้งนี้สามารถสรุปขอบข่ายเชื่อมโยงบทบาทตัวแสดงใหม่พื้นที่ “ตำบลเกาะยอ” กับกลไกการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เพื่อสนับสนุนข้อความคิดสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ภาพ 1 กลไกการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้บริบทลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในพื้นที่ตำบลเกาะยอ

อภิปรายผล

การประกอบสร้างยุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา: องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ ภายใต้ทิศทางการจัดการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นที่มีความเชื่อมโยงกับขอบข่ายการจัดทำบริการสาธารณะตามภารกิจโดยองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ ซึ่งนับเป็นภาคปฏิบัติของการผลิตซ้ำวาทกรรมการท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการผ่านชุดนโยบายอย่างเป็นทางการเป็นขั้นตอนและถือเป็นกลไกดำเนินงานที่แฝงมากับการกระบวนกรดำเนินงานภายใต้โครงสร้างอำนาจรัฐ ซึ่งยุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวตามที่ปรากฏในสถานการณ์ปัจจุบันนั้นได้สะท้อนเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคจุดรั้งต่อการสร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง ขณะเดียวกันข้อถกเถียงเกี่ยวกับผลกระทบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าวได้เบียดขับให้คนในชุมชนไม่

สามารถแสดงออกซึ่งอำนาจต่อการร่วมขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา อย่างเป็นรูปธรรมในฐานะของตัวแสดงที่เป็นเจ้าของทุนทางธรรมชาติด้วยบทบาทที่จำเป็นต่อการสนับสนุนรูปแบบการพัฒนาบนฐานคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน ส่งผลให้เกิดช่องว่างแห่งการพัฒนาที่พร้อมขยายตัวไปสู่การก่อรูปความขัดแย้งที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุกมิติ

ทั้งนี้เพื่อเสนอข้อสรุปเชิงอภิปรายเกี่ยวกับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวด้วยมุมมองนิเวศวิทยาการเมืองภายใต้บริบทของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ซึ่งมีจุดยืนทางยุทธศาสตร์สอดคล้องแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน ซึ่งปรับตามข้อค้นพบจากการวิเคราะห์ของ Tefera, tesfaye Lemma (2006, pp. 145-148) ที่เชื่อมโยงการอธิบายบริบทของคนในชุมชนพื้นที่ตำบลเกาะยอ โดยสะท้อนถึงบริบทการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สามารถดำรงชีพได้ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงเนื่องด้วยผลกระทบจากระบบทุนนิยมภายนอกที่ทำให้ต้องสูญเสียโอกาสทางเศรษฐกิจและความเป็นชุมชน ในขณะที่รัฐกลับใช้มาตรการทางกฎหมายผ่านกลไกต่าง ๆ จำกัดสิทธิจัดการทรัพยากรบางอย่างโดยอาศัยอำนาจสร้างความชอบธรรม จนทำให้ชุมชนถูกลดทอนความเข้มแข็งเป็นอย่างมาก ดังนั้นการเสนอทางเลือกใหม่ต่อการปรับตัวให้สอดคล้องกับวิถีอัตลักษณ์ชุมชนนั้นนับเป็นเงื่อนไขหลักที่จะทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยข้อกำหนดคึกกรรมกรท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบหลากหลาย ซึ่งถือเป็นวิธีการแสวงหาทางเลือกภายใต้เงื่อนไขอันมีลักษณะเฉพาะของชุมชนที่เอื้อต่อการเข้าถึงทรัพย์สินสิทธิและร่วมใช้ทุนธรรมชาติอย่างกลมกลืน ประกอบกับการเชื่อมโยงทุนธรรมชาติ ทุนกายภาพ ทุนมนุษย์ ทุนเงินตราและทุนทางสังคมมาปรับใช้เป็นกลยุทธ์ดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับชาวบ้าน ส่งผลให้ยุทธวิธีในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดและสามารถอยู่ร่วมด้วยการใช้ทรัพย์สิน/ทุนที่มีอยู่นั้นมาสนับสนุนกลไกรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะกลไกการประกอบอาชีพของคนในชุมชนอย่างหลากหลาย โดยลักษณะของการรื้อสร้างยุทธศาสตร์อันเป็นข้อเสนอวิธีการในการแสวงหาทางเลือกภายใต้ข้อเสนอนี้คาดว่าจะนำไปสู่การสร้างยุทธศาสตร์การดำรงชีพชุดใหม่แก่คนในชุมชนตามแนวทางการดำรงชีพอย่างยั่งยืนหรือ Sustainable Livelihoods ให้บรรลุเป้าหมายที่สอดคล้องกับความยั่งยืนในมิติต่าง ๆ เช่น การมีรายได้ครัวเรือนเพิ่มขึ้น การสร้างความมั่นคงทางสังคมรวมทั้งการเกิดความยั่งยืนในทรัพยากรธรรมชาติอีกด้วย จากบริบทการปรับตัวของคนในชุมชนตำบลเกาะยอผานกรอบดำเนินงานตามวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวแห่งชาติด้วยยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนนโยบายการท่องเที่ยวซึ่งระบุไว้ในแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอนั้น สามารถสะท้อนกลไกประกอบสร้างการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอันเกิดจากการสำรวจข้อมูลพื้นที่ตำบลเกาะยอ การประเมินศักยภาพร่วมกับชุมชนรวมถึงวิพากษ์ทฤษฎีด้วยฐานคิดการพัฒนาภายใต้ชุดวิสัยทัศน์ “แหล่งทรัพยากรธรรมชาติล้ำค่าที่ควรอนุรักษ์ ก่อเกิดการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นภาคใต้ฝั่งอ่าวไทยอย่างยั่งยืนด้วยระบบการจัดการท่องเที่ยวที่หลากหลาย” ดังยุทธศาสตร์ 4 ประการ (อัศวศิริ ลาปีย์, วรุตม์ นาที และศัญฉภักดิ์ ทองเรือง, 2560, หน้า 143-145) ต่อไปนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาบนพื้นฐานของความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมีเป้าหมายเชิงกลยุทธ์: 1.1) ชุมชนท้องถิ่นมีความรู้และความเข้าใจบทบาทของตนในการสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว 1.2) ชุมชนท้องถิ่นให้ความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมบนพื้นฐานของการตระหนักในการปกป้องดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การกระจายผลประโยชน์และรายได้อันเกิดจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณอย่างมีคุณภาพ โดยมีเป้าหมายเชิงกลยุทธ์: 2.1) ขยายความร่วมมือจากเครือข่ายธุรกิจ

ชุมชนให้เป็นที่ยอมรับจากตลาดการท่องเที่ยวรวมทั้งได้รับการยอมรับตามมาตรฐานสากล 2.2) สนับสนุนผู้ประกอบการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้สามารถดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจ/กิจการสาธารณะได้อย่างเสรีตามความต้องการ 2.3) แสวงหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่พร้อมทั้งพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเก๋ไก๋บนฐานของทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อตอบสนองความต้องการที่หลากหลาย 2.4) เร่งเสริมสภาพคล่องและดำเนินมาตรการลดต้นทุนการผลิตสินค้าและบริการแก่หน่วยธุรกิจการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนด้วยกลไกการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายเชิงกลยุทธ์: 3.1) พัฒนาระบบรักษาความปลอดภัยครอบคลุมทุกพื้นที่เพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้ประกอบการ ประชาชนรวมทั้งนักท่องเที่ยว 3.2) มีมาตรการให้ชุมชนท้องถิ่นมีกรรมสิทธิ์ถือครองที่ดินอย่างถูกต้อง อันนำมาซึ่งการสร้างผู้ประกอบการใหม่ที่ได้รับการกระจายผลประโยชน์อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม 3.3) จัดตั้งศูนย์ให้ความรู้แก่ชุมชนเพื่อฝึกอบรมอาชีพตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับการประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว 3.4) การสร้างสรรค์นวัตกรรมการท่องเที่ยวให้เกิดความหลากหลาย โดยใช้ทุนที่มีอยู่ในท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ 4) การสร้างกลไกการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวด้วยหลักธรรมาภิบาลและได้รับการยอมรับตามมาตรฐานสากล โดยมีเป้าหมายเชิงกลยุทธ์: 4.1) การปรับปรุงและพัฒนาระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการที่เชื่อมโยงเพื่อรองรับการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพและครบวงจร 4.2) การเสริมสร้างจิตสำนึกในการดำเนินกิจกรรมด้วยแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของชุมชนและเพื่อชุมชน

ในท้ายที่สุดเพื่อให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาไปสู่การปฏิบัติใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานระดับพื้นที่ผ่านกลไกขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ ซึ่งจากข้อเท็จจริงพบว่าไม่มีการกำหนดรูปแบบการดำเนินงานที่ชัดเจน ขณะเดียวกันผลผลิตจากข้อเสนอแนวโน้วศวิทยาการเมืองสู่การรองรับรูปแบบการขยายอำนาจการจัดการทรัพยากร/ทุนทางธรรมชาติโดยชอบธรรมของคนในชุมชนพื้นที่ตำบลเกาะยอร่วมกับรัฐอย่างเป็นรูปธรรมนั้น จำเป็นต้องปรับชุดความคิดสนับสนุนการพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานซึ่งเชื่อมโยงกับการปรับตัวภายใต้สถานการณ์ปัจจุบันด้วยเช่นกัน โดยสมศักดิ์ สัมศักดิ์ธรรม (2558, หน้า 21-23) ได้สรุปข้อเสนออันเป็นกรอบความคิดไว้อย่างน่าสนใจว่า ในยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันมีความผันผวนอย่างสูง อันทำให้รัฐที่รวมศูนย์อำนาจไม่สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอกได้ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นและชุมชนอย่างจริงจังเพื่อให้ชุมชนสามารถเลือกทิศทางการพัฒนาตามต้องการได้ นอกจากนี้ยังทำให้ชุมชนที่เป็นอิสระมีความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและการแก้ไขปัญหาเฉพาะของแต่ละชุมชนได้อย่างคล่องตัวและมีประสิทธิภาพมากกว่าการอยู่ภายใต้รัฐรวมศูนย์ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนด้วยการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐในฐานะเป็นภาคีที่มีความเสมอภาคและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ประกอบข้อพิจารณาว่าด้วยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนา ทั้งการใช้เพื่อประโยชน์ทางการเมืองรวมทั้งในฐานะของความรู้ที่นำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันอีกด้วย ดังกล่าวจึงตอกย้ำถึงแนวทางเสริมอำนาจคนในชุมชนสามารถต่อรองการจัดการทุนทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดผลเชิงประจักษ์ผ่านชุดข้อเสนอการประกอบสร้างยุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาครั้งนี้

การประกอบสร้างยุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จากการสังเคราะห์บริบทการดำเนินงานรวมถึงการวิพากษ์ข้อมูลงานวิจัยในลักษณะกรณีศึกษา

เชื่อมโยงกรอบแนวคิด ทฤษฎีด้วยมุมมองแนวนิเวศวิทยาการเมืองครั้งนี้ อยู่บนฐานคิดสำคัญในการขยายขอบข่ายความรู้และรูปแบบดำเนินงานเป็นการเฉพาะ อันนำไปสู่การสนับสนุนกลไกการสถาปนาอำนาจของคนในชุมชนให้มีพื้นที่รองรับการแสดงบทบาทร่วมดำเนินการจัดการท่องเที่ยวที่องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ ขณะเดียวกันแสวงหาแนวทางที่สอดคล้องกับข้อเสนอการดำรงชีพอย่างยั่งยืนด้วยข้อค้นพบว่าด้วยการทรัพยากรสิทธิร่วมโดยชุมชนซึ่งนับเป็นปัจจัยสำคัญต่อการสนับสนุนให้คนในชุมชนมีความตื่นตัวทางนิเวศโดยสามารถอยู่รอดและอยู่ร่วมในกระบวนการจัดการท่องเที่ยวจากฐานล่างอย่างสมดุล โดยมีได้มีเงื่อนไขขีดแย้ง/ปฏิเสธต่อกลไกการใช้อำนาจรัฐแต่อย่างใด ทั้งนี้เพียงคาดหวังให้ผลผลิตจากกรอบความคิดเบื้องต้นสามารถเติมเต็มช่องว่างการดำเนินงานของหน่วยงานเกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบาย ระดับพื้นที่และระดับท้องถิ่น รวมทั้งการนำเสนอกลไกการสถาปนาอำนาจให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างแท้จริงอันจะนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวที่ครอบคลุมบริบททางเศรษฐกิจ สังคมรวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้แนวทางที่เอื้อให้เกิดกระบวนการจัดการท่องเที่ยวที่สมดุลในทุกระดับการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้เชิงประจักษ์

ข้อเสนอแนะ

1. องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ จังหวัดสงขลา รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในบริบทพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ควรกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากการประยุกต์ขยายทางนิเวศวิทยาการเมือง รวมถึงปรับรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบให้เกิดความสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน/ชุมชนอย่างกว้างขวาง โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนให้เป็นกลไกหนึ่งในการร่วมเสนอปัญหา ร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาและร่วมจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุลโดยอาศัยกรอบความคิดการพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

2. หน่วยงานที่มีบทบาทในการกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งภาครัฐ เอกชนและเครือข่ายประชาสังคม ทั้งในพื้นที่ภาคใต้และพื้นที่อื่นของประเทศที่มีทรัพยากรชายฝั่งทะเลควรนำผลผลิตข้อเสนอยุทธศาสตร์ “แหล่งทรัพยากรธรรมชาติล้ำค่าที่ควรอนุรักษ์ ก่อเกิดการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นภาคใต้ฝั่งอ่าวไทยอย่างยั่งยืน ด้วยระบบการจัดการท่องเที่ยวที่หลากหลาย” ไปสู่ภาคปฏิบัติการในเชิงรูปธรรม อันคาดว่าจะนำไปสู่การดำเนินงานที่สอดคล้องตามแนวทางพัฒนาและการดำรงชีพที่ยั่งยืนได้เกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริง

กิตติกรรมประกาศ

บทความเพื่อต่อยอดประเด็นข้อสรุปเชิงวิพากษ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่องการพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณเงินรายได้ ประจำปีงบประมาณ 2560 มหาวิทยาลัยทักษิณ และขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในบริบทของตัวแสดงภาครัฐ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอรวมถึงหน่วยงานอื่นภายใต้กลไกดำเนินงานสังกัดอำเภอเมือง จังหวัดสงขลาและประชาชน/ชุมชนตำบลเกาะยอในพื้นที่วิเคราะห์เพื่อขยายองค์ความรู้ใหม่นี้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา. (2554). **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ 2555-2559**. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา.
- กระทรวงคมนาคม. กรมเจ้าท่า. (2556). **ร่างรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง**. กรุงเทพฯ: กระทรวงคมนาคม.
- กรมการท่องเที่ยว. (2559). **การท่องเที่ยวโดยชุมชน**. สืบค้นเมื่อ พฤศจิกายน 22, 2561, จาก <http://www.cbtdatabase.org/cat/communitytourism>.
- เพ็ญญา สวนทอง. (2561). แนวคิดและทฤษฎีในการศึกษาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม: มุมมองเศรษฐศาสตร์การเมือง. **วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา**, 5(2), 95-118.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2561). **เศรษฐศาสตร์การเมืองสีเขียวและนิเวศวิทยาการเมือง**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วัลลภ รัฐฉัตรานนท์. (2557). **เทคนิควิจัยทางสังคมศาสตร์**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วรวิทย์ นพแก้ว. (2561). **นิเวศวิทยาการเมืองว่าด้วยเรื่องการจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรม “ไร่หมุนเวียน”: ปมปัญหาและความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชน**. **วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์**, 5(1), 367-406.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. (2558). **ชุมชน ความเป็นส่วนตัวและการพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์**. **วารสารพัฒนาสังคม**, 17(1), 1-27.
- อัครศิริ ลาป้อ วรุตม์ นาทิ และศัญฉภักดิ์ ทองเรือง. (2560). **การพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา**. (รายงานการวิจัย). สงขลา : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ. (2559). **แผนพัฒนาสามปี พ.ศ. 2560 – 2562**. สืบค้น พฤษภาคม 4, 2560, จาก <http://www.kohyor.go.th/strategy/?cid=11>.
- อนุชา เล็กสกุลดิถ. (2541). **การศึกษาเพื่อกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (Marine Ecotourism) เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดทำโดย สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: กองบริการที่ปรึกษาศูนย์บริการวิชาการ.
- Bryant, R. L. (1992). **Political ecology: An emerging research agenda in Third World studies**. **Political Geography**, 11(1), 12-36.
- Ostrom, E. (1990). **Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action**. New York: Cambridge University Press.
- Tefera, tesfaye Lemma. (2006). **Livelihood Strategies in the Context of Population Pressure: Case Study in the Hararge Highlands, Eastern Ethiopia**. Thesis Ph.D. (Rural Development Planning) Faculty of Natural and Agricultural Sciences. South Africa: University of Pretoria.